

PROF. MUHAMMED B. TAVÎT ET-TANCÎ

İslâm Düşüncesi Üzerine
MAKALELER

Editör
PROF. DR. SÖNMEZ KUTLU

Prof. Muhammed b. Tavîr et-Tancî

İslam Düşüncesi Üzerine MAKALELER

Editör: Prof. Dr. Sönmez Kutlu

Yayın No: 524

ISBN: 978-975-389-701-3

11.06.Y.0005.524

Yayıncı Sertifika No: 15402

© Bütün Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
1. Baskı, Ağustos 2011, Ankara, 1.000 Adet

İç Tasarım ve Mizanpaj: Ahmet İshak DEMİR

İLK SAY Kurulu'nun 07.06.2011 tarih ve 23/2 sayılı kararıyla yararlı görülmüş ve Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin 14.06.2011 tarih ve 1391/14 sayılı kararıyla basılmıştır.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Alınteri Bulvarı 1256 Sokak No:11

Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312. 354 91 31 (pbx) Faks:354 91 32

e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr.

VAHYİN ÇEŞİTLERİ VE KUR'AN-I KERİM*

Muhammed b. Tavîr et-Tancı

Terc.: Hüseyin Atay

Peygamberimizin Allah'tan aldığı vahiylerin daha başka şekilleri de vardır. Gayemiz burada hepsini saymak değildir. Yalnız şuna işaret etmeliyiz ki Kur'an-ı Kerim'den hiçbir şey uykuda rüya yolu ile nazil olmamıştır. Allah'ın Elçisinin (S.A.) hizmetinde bulunan Enes ibni Malik bir hadisinde "Allah'ın Elçisinin (S.A.) yanında iken ona bir İĞFÂ' (mahsusatla alakasını kesme hali) geldi, sonra gülmüşyerek başını kaldırdı. Ey Allah'ın Elçisi seni güldüren nedir? dedik, dedi ki; "Bana Kevser suresi nazil oldu" dedi, onu okudu sonra tefsir etti" demiştir.¹

Bazı İslâm alimleri bu iğfânın uyku olduğunu sanarak "Vahiyden bir nevi uyku halinde ona gelendir, Peygamberin rüyaları vahiydir"² demişlerdir. Peygamberlerin rüyalarının hak ve vahiy³ olduğuna söz yoktur. Nübüvvetten önce Peygambere gelen vahyin başlangıcı rüya olup nübüvvetten sonra da vahyin nevelerinden biri olarak devam etmiştir.⁴ Fakat Enes'in hadisinde geçen "İğfa"nın uyku diye tefsir edilmesini doğru bulmamaktayız. İslam alimlerinin⁵ çoğunluğu ile beraber biz de uyku ile iğfâyı birbirine karıştıranların yanıldıkları fikrindeyiz. Bu iğfâ hali vahiy zamanında Allah'ın Elçisine gelen bir

* Muhammed b.Tavit et-Tancı, "Vahyin Çeşitleri ve Kur'an-ı Kerim", *İslam Mecmuası*, 11 (1957), s.4-6. Bu makale, İslam Mezhepleri Tarihi Yüksek Lisans öğrencisi Ebru Koçak tarafından dizilmiştir.

¹ Buhârî, *Sahih*, Kastallanî Şerhi, 7/435; Feth el-Barî, 9/568; Suyûtî, *İtkân*, 1/27; Şerh-i Mevâhib, 1/272.

² Suyûtî, *İtkân*, 1/23-46.

³ Buhârî, *Sahih*, 9/30, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/315.

⁴ Şerh-i Mevâhib, 1/262.

⁵ Suyûtî, *İtkân*, 1/23.

haldi ki dünyadan tecerrüt ederek yanındakilerden ilgisini kestiği o anda bütün hisleri kalbine yönelir işittiğini daha sağlam anlar ve aldığı şeyi daha çabuk ezberlerdi.⁶

Bunlar vahyin çeşitlerinden bir kaçıdır. İşte- gücümüzün yettiği kadar- vahyin manasının halk tarafından manasının daha kolay anlaşılmasına çalıştık. Daha önce dediğimiz gibi kendilerine vahiy olunmayanlar vahyin hakikatını anlamaktan çok uzaktırlar.

Bu yollarla Allah'ın Elçisinin Rabbinden aldığı şeyler "Kur'an" ve "Hadis" te mevcut olan İslâm şeriatının esaslarıdır. Bundan ötürü Kur'an ve Hadis'ten bahsetmek gerekir.

A-KUR'AN

Allah tarafından Elçisine vahiy edilen Kur'an İslâmiyet'in ilk kitabıdır. Müslümanlar, insanlarla olan bağlarını ve Allah'la ilgilerinin büyük esaslarını onda bulurlar. O, Müslümanların Rablerine karşı vazife ve ibadetlerinde ve insanlarla olan münasebetlerindeki tutumlarını tayin eder. İslam esaslarını ihtiva eden Kur'an'ın Allah'ın Peygamberine vahiy olduğunu bilmeyen Müslüman pek azdır. Elimizdeki şu mushafı şerifin ise 1370 kûsûr sene evvel Allah'ın Hz. Muhammed'e (S.A.) indirdiği Kur'an olduğunu da bilmeyen hiç yok gibidir. Bundan dolayı Müslüman onu kalbinde öyle bir yere yerleştirmiştir ki din kitapları ve diğer kitapların hiç biri o yüksekliğe erişemez. Ama, bunun yanında Müslümanlar içinde bu Kur'an'ın bize nasıl geldiğini bilen pek az kimse bulunur. Onu nasıl tedvin ettiler ve nasıl yazdılar? Peygamber zamanındaki Kur'an'ı korumak ve onu zayi olmaktan muhafaza etmek için Müslümanların elinde ne gibi vasıtalar vardı?

Hulasa: Kur'an uzun bir tarih boyunca bütünü ile okunarak, yazılarak bize kadar nasıl gelmiştir? Her müslümanın önemine binaen kısa da olsa kitabının tarihini bilmesi, dininde ve dünya işlerinde müracaat ettiği din kitabını daha iyi anlamasını sağlar.

⁶ Suyûtî, *İtkân*, 1/23-46; *Feth el-Bârî*, 1/19; *Şerh-i Mevâhib*, 266-277.

KUR'AN'IN YAZILIŞI

Peygamber'e (S.A.) vahiy indiği zaman ashabına onu o kadar açık bir surette okurdu ki kelimeleri saymak isteyen bir kimse onları sayabilirdi. İbni Abbas diyor ki: "Peygamber bize Kur'an'dan sure öğrettiği gibi dua da öğretirdi." Kur'an'ı öğrenmeyi, öğretmeyi ve ona tutunmayı tavsiye ederdi. Bununla beraber şifahi rivayetlerde naslara fazlalık veya eksiklik arız olması ve bazen da nassın kelimelerinin başka kelimelerle değiştirilmesi tehlikesini düşünmüş ve sahabe Kur'an'ın nakil ve rivayetinde ezbere güvenerek kalsa onun nassı hakkında nelerin ortaya çıkabileceğini takdir etmişti. Bundan dolayı Kur'an'dan nazil olacak herhangi bir şeyi yazacak katipler tuttu. Zeyd ibni Sabit "Peygamber zamanında Kur'an'ın deri⁷ ve kağıt parçalarına yazdık, Allah'ın Elçisine komşu idim. Vahiy indiği zaman beni çağırır vahiy yazardım."⁸, diyor. Osman ibni Affan da Kur'an'ın düzenli bir şekilde her ayet yerli yerinde olarak yazılmasına önem verirdi. "Hazreti Peygamber bir şey (Kur'an) indiği zaman katiplerini çağırı ve bunu filan yere falan şeyin zikredildiği surede yazın derdi.", diyor. ⁹ Kur'an'ın yazılmasına ve onunla bir arada bir başka şeyin yazılmamasına ehemmiyet verdiği gibi, ashabına Kur'an'ı yalnız yazmalarını, onunla beraber hadisten yazdıklarını silmelerini emretmişti. Peygamberimiz, Ebu Said Hudrî rivayetiyle gelen bir hadiste "Kur'an'dan başka benden bir şey yazmayınız, Kur'an'dan başka bir şey yazan varsa onu silsin¹⁰, Allah'ın kitabını yazın ve onu saf kılın demiştir."¹¹

Allah'ın Elçisinin Kur'an'a verdiği önem, ondan bir şey kaybolmamasına gösterdiği ihtimam işte böyle idi. Ona bir şey karışması ve sözlü rivayetlere arız olan değişme, tebdil ve tahriften hiç biri ona arız olmamıştır. Kur'an'dan bir şey indiği zaman Peygamber tuttuğu katiplerden hazır olanlarına Allah'ın kitabını hemen yazdırırdı. Aynı zamanda, Kur'an'ın inişinde katiplerden başka hazır bu-

⁷ Ravzu'l-Unf, 1/154.

⁸ Suyûtî, *İtkân*, 1/62.

⁹ Kitâbu Mesahif, s. 4.

¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/57-59.

¹¹ *Kitâbu Mesahif*, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/12.

lunanlar da onu yazarlardı. Kur'an 20 sene devam eden bir müddet içinde¹² insanların ihtiyaçlarına göre Peygambere sordukları sual¹³ve hakkında Allah'ın hükmünü bilmek istedikleri bir hadiseden sonra olmak üzere ayrı ayrı vakitlerde inerdi. İnmesi belli, muayyen bir vakitte olmadığından Peygamberin bütün katiplerinin ve ashabının hep beraber işitip yazmaları için hazır bulunmaları mümkün değildi. Bundan dolayı sahabe ve vahiy katipleri Kur'an'ın inmesinin hepsinde hazır bulunmamışlardı. Bir ayet veya surenin inmesinde bir kısmı hazır bulunuyor ve yazıyor, başka bir sure veya ayetin inişinde bazen bu cemaatin bir kısmı veya hiç biri bulunmuyor, başkaları bulunuyor ve diğerlerinin yazmadıkları vahiy yazıyorlardı. Böylece zaruri olarak Peygamberin (S.A.) ashabı arasında Ku'an'ın yazılı ayet ve suretleri dağınık olmuştur.

Peygamber Kur'an'ın tertibinde dağınıklık meydana getirecek bu durumu ihmal etmeyerek inen ayetlerin yerlerini onlara gösterirdi ve her surede¹⁴ bulunacakları yerleri onlara bildirirdi. Kur'an Peygamber zamanında bu şekilde yazılmış olup, bunun yanında bir sure, ötekinin yanında başka bir sure veya birkaç ayet sahifelerde ayrı ayrı¹⁵ olarak bulunurdu. Bir yerde toplu değildi ve sureler de sıraya konmamıştı. O zamanın yazı vasıtaları bugün elimizde olanlarla kıyas edilecek surette bol ve kolay ele geçen şeyler olmamakla beraber ilk Müslümanlar Kur'an'ı tedvin için, o asırda mümkün olan vasıtaların en mükemmelini elde etmekte gayretlerini asla esirgememişlerdir. Onu hurma ağacının kabukları, yassı taşlar, deve kürekkemikleri ve tahtalar üzerine yazmışlardı. Üzerine yazdıkları maddeler umumiyetle bunlardan ibarettir.¹⁶ Kur'an'ın böylece tedvini yanında sahabeden Kur'an'ın hepsini ezberleyen hafızların

¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/12; Aynî, *Feth el-Bârî*, 9/10.

¹³ Aynî, *Feth el-Bârî*, 9/2-3-7.

¹⁴ Suyûtî, *İtkân*, 1/44.

¹⁵ Aynî, *Feth el-Bârî*, 9/7, 20, 36, 37, 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/57, 69.

¹⁶ Kitâbu'l-Mesâhif, 6-7, Suyûtî, *İtkân*, 1/60; Aynî, *Feth el-Bârî*, 9.

isimlerini¹⁷ tarih bize vermektedir. Sahabenin hepsi az veya çok ¹⁸ Kur'an'dan birkaç cüz ezberlemişlerdi.

Peygamberin (S.A.) Kur'an'a büyük bir ehemmiyet verip yazılması ve unutulmaması için ezberlenmesini emretmesi, "En hayırlınız Kur'an'ı öğrenip öğretendir"¹⁹ sözü ile Kur'an'ı öğrenip öğretmeye teşvik etmesi ve bütün bunlara rağmen onun bir kitap halinde toplanmasını emretmemesi, hayatında da bir cilt halinde bir araya toplanmaması izaha muhtaç bir meseledir. Hadis-i şerifte rivayet edilmiştir ki Cibril her sene Ramazan ayında Peygambere gelir Kur'an'ı karşılaştırırlardı. ²⁰ Allah'ın Kur'an'ı Kerim'de sona erecekleri zamanı tayin ettiği bazı şer'i hükümler vardı. Hayatın değişmesi bu hükümleri tamamen veya az değişmesini icab ettiriyordu.

Peygamberin Cibril ile Kur'an'ı karşılaştırması şu iki şeyi gerçekleştiriyordu. Birincisi Kur'an'ı yeniden gözden geçirmekle saflığını muhafaza etmek. İkincisi: Bu karşılaştırma esnasında, Kur'an'da mevcut ilahi hükümlerde Allah tarafından yapılan tadil veya nesh tebliğ edilir ve böylece hükmü veya okunması mensuh olan Kur'an'dan kaldırılır; hükmü daima işlenmeye elverişli olana bırakır.²¹ Peygamber her sene Ramazan ayında buna intizar edip beklerdi. İşte Peygamber Allah'ın yeni göndereceği veya değiştireceği hükümler olması ihtimalinden ötürü Kur'an'ı bir yerde ve muayyen bir surette toplanmasını emretmemiştir.

¹⁷ Aynî, *Feth el-Bârî*, 9/42, 48.

¹⁸ Aynî, *Feth el-Bârî*, 9/43, 69.

¹⁹ Aynî, *Feth el-Bârî*, 9/66, 67.

²⁰ Buhârî, *Sahîh*, Fethin kenarında, 1/29, 9/5, 10.

²¹ Aynî, *Feth el-Bârî*, 9/3, 10.